

Д. А. Постна
студ. II курсу
спеціальність «Право»
Науковий керівник: ст. викл. О. В. Нарожна

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ШАХРАЙСТВА У ВОЛОНТЕРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Шахрайство як один із видів кримінальних правопорушень проти власності відомий людству з давніх часів, і досі залишається одним із найпоширеніших. Кризові часи, зокрема, війна, лише

посилюють фактори, що сприяють скоєнню цих злочинів: соціальна нерівність, безробіття, зловживання алкоголем та наркотичними речовинами, сприйнятливність частини суспільства до впливу й маніпуляцій тощо. Крім уже існуючих видів шахрайства, війна породила й такий досить специфічний його вид як шахрайство у волонтерській діяльності.

Відповідно до ч. 1 ст. 190 Кримінального кодексу України, шахрайством визнається заволодіння чужим майном або придбання права на майно шляхом обману чи зловживання довірою [1].

Визначальною рисою шахрайства серед інших корисливих кримінальних правопорушень є добровільність передачі майна жертвою правопорушнику та використання ненасильницьких методів впливу на жертву [2, с. 258]. Серед інших важливих ознак варто виділити завжди умисну форму вини, корисливий мотив, а також часто масовий характер вчинення.

Яскравим прикладом шахрайства є шахрайство у волонтерстві, яке актуалізувалося з початком бойових дій на сході України у 2014 р., і набуло особливого поширення з початком повномасштабної російсько-української війни 24 лютого 2022 р.

Такі якості людини як моральність, відповідальність, співчуття та милосердя, що є загалом поширеними серед жертв шахрайства [2, с. 261], особливо проявляються у сфері шахрайства у волонтерстві. Бажання допомогти військовослужбовцям та своїй державі, докластися до порятунку чийогось життя, співчуття до поранених чи родин загиблих, прагнення заглушити провину перед суспільством за свій «малий» вклад у війні, а також підвищити власну соціальну значущість стають основними важелями, які використовуються шахраями задля отримання власної вигоди.

Як зазначає Міністерство внутрішніх справ України, найбільшого розповсюдження під час воєнного стану в Україні набули такі види шахрайства як псевдоблагодійність, продаж неіснуючих товарів, пропозиції з оренди неіснуючого житла та фейкові пасажирські перевезення [3]. Національний банк України так само вказує на суттєве збільшення проявів платіжного шахрайства, найпоширенішим видом якого стала фейкова соціальна допомога від державних чи міжнародних організацій постраждалим від війни українцям [4].

Виділяються такі основні прояви шахрайства у волонтерстві:

По-перше, найпоширенішим видом є публікація фальшивих зборів на допомогу військовослужбовцям, внутрішньопереміщеним особам або іншим жертвам війни. Це шахрайство можна розглядати у двох вимірах: у контексті діяльності псевдоволонтерів, а також як обман чи зловживання довірою добросовісних волонтерів.

1. Діяльність псевдоволонтерів особливої популярності набула на початку повномасштабного вторгнення, коли люди, перебуваючи в страху й паніці були найбільш вразливі до стороннього впливу. Крім цього, саме тоді виникала численна кількість малих волонтерів, перевірка правдивості зборів і звітів яких викликала певні складнощі на початку їхньої діяльності.

Кримінологічні дослідження вказують, що 47 % жертв шахрайства є екстравертами, які завдяки відкритості й довірливості, легше піддаються впливу. У сфері волонтерського шахрайства такі якості людини можуть використовуватися через тиск на емпатичність та емоційність конкретної особи. Ще приблизно 26 % жертв складають інтроверти, чий внутрішній страх і невпевненість можуть використовуватися шахраями. Вплив на них може здійснюватися за рахунок нагнітання обстановки та спеціального підвищення небезпечності поточної ситуації з метою викликати в людини переживання. Останні 27 % – це амбіверти, що характеризуються поєднанням холеричного й меланхолійного темпераментів [5, с. 152].

2. Варто зазначити, що жертвами такого виду шахрайства можуть бути не лише люди, які добровільно передають свої кошти на фальшиві збори. Добросовісні волонтери також можуть ставати жертвами шахраїв. Непоодинокі випадки, коли до волонтерів звертаються шахраї із запитом, і через волонтерів отримують кошти на задоволення власних потреб. Суміжним із цим проявом шахрайства може бути також продаж волонтерам неіснуючих товарів, або інші маніпуляції з товарами, що затребувані під час воєнного стану. Прикладом цього може бути продаж несертифікованих медичних турнікетів під виглядом справжніх, що дозволяє шахраю отримати значний прибуток.

Інший спосіб віктимізації справжніх волонтерів через діяльність псевдоволонтерів – це зниження довіри суспільства до волонтерства як такого, що перешкоджає ефективному

здійсненню ним своїх функцій. Отже, рикошетними жертвами шахрайства у волонтерстві можуть виступати також військово-службовці, або ж інші особи, чії реальні потреби не були задоволені внаслідок недовіри громадськості.

По-друге, досить розповсюдженим проявом шахрайства у волонтерстві є пропозиція отримання грошової допомоги від різних організацій, у тому числі й міжнародних. Жертвами в цьому випадку стають не ті, хто прагне допомогти, а навпаки – ті, хто потребує допомоги. Кінцевою метою такого шахрайства є отримання коштів із банківської картки людини, що досягається через надання жертвою особистої інформації шляхом «авторизації» [6, с. 547]. Так, про подібні шахрайські схеми щодо виплат українцям від «ООН, ЄС, ПриватБанку, Дії, та навіть НАТО» неодноразово повідомляв ПриватБанк [7].

По-третє, видається доцільним відзначити такий вид шахрайства у волонтерстві як шахрайство під час евакуаційних перевезень. Жертва сплачує правопорушнику кошти, після чого той зникає. Жертвами таких маніпуляцій зазвичай стають люди на окупованих територіях або ж люди з прифронтових зон.

Отже, наслідки шахрайства у волонтерстві можуть проявлятися як на індивідуальному, так і на масовому рівні. На індивідуальному рівні конкретна жертва зазнає майнової та моральної шкоди. На масовому рівні головним наслідком шахрайства є зниження довіри до волонтерів і, відповідно, неотримання необхідної волонтерської допомоги частиною населення.

Список використаної літератури

1. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III. Дата оновлення: 27.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n1263> (дата звернення: 06.04.2023).
2. Віктимологія : навч. посібник / за ред. В.В. Голіни, Б.М. Головкина. Харків : Право, 2017. 308 с.
3. МВС України. Кіберполіція викрила понад 100 осіб, котрі наживалися на людському горі під час війни. Facebook. URL: <https://www.facebook.com/mvs.gov.ua/posts/344556424366680> (дата звернення: 06.04.2023).
4. Стартував проєкт із протидії кібершахрайству у фінансовому секторі. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/startuvav-proyekt-iz-protidii-kibershahraystvu-u-finansovomu-sektori> (дата звернення: 06.04.2023).

5. Кримінологічна віктимологія : навч. посібник / за ред. О. М. Джужі. Київ : Київський національний університет внутрішніх справ, 2006. 416 с.
6. Діброва Т. А., Пісенко Д. О., Сметаніна Н. В. Кіберзлочинність та кібершахрайство в умовах воєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 11. С. 546–549. URL: http://lsej.org.ua/11_2022/132.pdf (дата звернення: 06.04.2023).
7. ПриватБанк. Що більше добрих людей, які готові допомагати, то більше шахраїв, які хочуть на цьому нажитися. *Facebook*. URL: <https://www.facebook.com/privatbank/posts/pfbid02anKBBJVfPx1kQDFkuNDzdFveD8by7qANw1B1WomcYiyXS2x7pM3AfLAtQXLVZK3Tl> (дата звернення: 06.04.2023).